

AXA MAREA NEAGRĂ-MAREA CASPICĂ. INTERESELE ENERGETICE ALE PRINCIPALILOR ACTORI GLOBALI*

Ionel Sigarteu

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, România

Russian Presidential Academy of National Economy and Public
Administration, Russian Federation

Abstract: *After the end of the Cold War, the Caspian Sea has undergone a global geo-economic and geopolitical transformation, becoming an important region for Western countries and for international oil and gas companies. The hydrocarbon resources in the Caspian states have greatly influenced the formation of new international relations in the region, changing the periphery status of the Black Sea. This article focuses on the energy transformations in the Caspian Sea and the Black Sea, after the collapse of communism in Eastern Europe. The article tries to highlight the main characteristics of global actors in Black Sea, and their influences in the energy field. These global actors with varying degrees of influence manipulate policy options in the region, the effects is visible in the economic field.*

Keywords: Black Sea, Caspian Sea, hydrocarbon resources, energy, gas and oil.

De-a lungul timpului, Marea Neagră a fost o răscruce de drumuri pentru civilizații, continente și puteri globale. Datorită poziționării sale în centrul triumghiului format din Europa, Orientul Mijlociu și Eurasia, regiunea și popoarele acesteia împărtășesc unele caracteristici comune cu toate aceste teritorii. Islamul și creștinismul au venit față în față în regiune. O mare luptă a avut loc între cruciați și turci, apoi între otomani, puterile occidentale și Rusia. Inițial, otomanii au reușit să controleze întreaga zonă și au declarat Marea Neagră un lac otoman. Apoi, Rusia a luat treptat partea nordică și a ajuns la mare. Cu toate acestea, rușii nu au reușit să pătrundă în toate părțile din Marea Neagră, iar marea însăși a devenit o linie care separă Occidentul de Orient.¹

Datorită acestei poziționări geografice, regiunea Mării Negre a fost neglijată în decursul timpului de către experți.² Însă, după prăbușirea Uniunii Sovietice, spațiul Mării Negre a intrat într-o transformare geo-

* Cercetare realizată sub îndrumarea doamnei lector universitar doctor Anna Abalian, Universitatea de Stat din Sankt Petersburg, Federația Rusă.

¹ Idris Bal, „US policies towards the Black Sea region”, în *Giray Saynur Bozkurt, The Blue Black Sea: New Dimensions of History, Security, Strategy, Energy and Economy*, London, Cambridge Scholars Publishing, 2013, p. 210.

² Ronald D. Asmus, „The Black Sea and the frontiers of freedom”, în Ronald D. Asmus, *A New Euro-Atlantic strategy for the Black Sea Region*, Washington, D. C., The German Marshall Fund of the United States, 2004, p. 18.

economică și geopolitică internațională devenind centrul atenției țărilor occidentale și al companiilor internaționale de petrol și gaze. Resursele de hidrocarburi din statele caspice nu numai că au influențat enorm formarea unor noi relații internaționale în regiune, dar au provocat schimbarea radicală a fluxurilor de energie și direcția lor de la nord-sud spre est-vest. Rolul regiunii Mării Negre s-a schimbat radical.³

Rezervele de petrol descoperite în Marea Caspică, Asia Centrală și aproximativ două treimi din rezervele mondiale de petrol și mai mult de o treime din rezervele globale de gaze naturale situate în Orientul Mijlociu, au ridicat importanța strategică a Mării Negre.⁴

Regiunea Mării Caspice este una dintre cele mai vechi zone producătoare de petrol din lume și este o sursă de energie importantă pentru producția globală. Estimarea rezervei totale de petrol și gaze din regiune variază foarte mult, deoarece doar o parte din depozitele de hidrocarburi au fost găsite. Studiul geologic american (USGS) estimează 20 de miliarde de barili de petrol și 243 Tcf de gaze naturale încă nedescoperite. O mare parte din aceste resurse se află în bazinul sudic al Caspicului, unde disputele teritoriale împiedică explorarea lor.⁵ Deși, rezervele energetice sunt avantajoase, este esențială existența unor resurse de producție și transportarea acestora spre consumatori. În acest sens, datorită poziției sale geografice, majoritatea conductelor transportatoare de gaz sau petrol trebuie să traverseze regiunea Mării Negre.⁶

Astăzi, valoarea geopolitică a Mării Negre crește nu numai datorită descoperirii zăcămintului petrolier caspic, dar și pentru resursele sale energetice. Acestea sunt comparabile cu cele din bazinul caspic, în condițiile în care Marea Neagră ar avea rezerve de aproximativ 10 miliarde de barili de petrol și 1,5 miliarde de m³ de gaze naturale. Cu toate acestea, adâncimea acestor rezerve nu le ușurează exploatarea.⁷ În ultimii ani s-au obținut noi rezultate în căutarea resurselor energetice și de materii prime ale Mării Negre și s-au dezvoltat noi tehnologii care au permis structurarea mai multor proiecte-pilot, pentru industrie minieră maritimă. Unul dintre cele mai atractive proiecte de dezvoltare a

³ Sergey S. Zhiltsov, S. Igor, *Oil and Gas Pipelines in the Black-Caspian Seas Region*, Springer, 2016, p. 3.

⁴ Idris Bal, „US policies towards the Black Sea region”, p. 211.

⁵ *U.S Energy Information Administration*, www.eia.gov, accesat la data de 07.IV.2018, ora 11:52.

⁶ Idris Bal, „US policies towards the Black Sea region”, p. 211.

⁷ Ludmila Roșca, Elvira Senic, „Geopolitica și geoenergia în regiunea Mării Negre”, în *Revistă științifico-practică*, număr 2, 2013, p. 12.

resurselor energetice este explorarea și extracția gazelor naturale din depozitele de hidrat de gaz de pe fundul mării. Hidratele de gaz din Marea Neagră vor fi cea mai mare comoară a viitorului, a cărei dezvoltare va rezolva aprovizionarea cu energie a țărilor din regiunea Mării Negre.⁸ Cum această tehnologie este doar în curs de dezvoltare, gazul și petrolul din Marea Caspică rămân să fie discutate pe agenda internațională.

Din punctul de vedere al geopoliticii clasice, regiunea Mării Negre este o piatră de temelie a stabilității și securității euro-asiatice. Face parte dintr-o zonă foarte importantă și sensibilă, cu resurse naturale majore și coridoare strategice de transport a energie.⁹ Ca urmare, cercetătorii din acest domeniu au introdus conceptul de „*regiune extinsă a Mării Negre*”. Potrivit acestora, după prăbușirea comunismului în Europa de Est și dizolvarea URSS-ului, s-a deschis un nou capitol în istoria Mării Negre. Această regiune trebuie să includă și statele: Georgia, Armenia și Azerbaidjan, care leagă sistemul euro-atlantic de rezervele de energie din zona Mării Caspice și Asia Centrală.¹⁰ De asemenea, termenul de „*regiune extinsă*” arată că grupul Mării Negre nu ar trebui să fie perceput ca un club exclusiv și că regiunea Mării Negre se extinde dincolo de teritoriile litorale, până în zonele adiacente care sunt legate din punct de vedere cultural, politic și economic de cele dintâi. Regiunea include: Grecia, Bulgaria, România, Moldova la vest, Ucraina, Rusia la nord, Georgia, Armenia, Azerbaidjan la est și Turcia la sud.¹¹

În cele din urmă, regiunea Mării Negre poate fi considerată un pod strategic care leagă Europa de zona Mării Caspice, Asia Centrală și Orientul Mijlociu și de aici, chiar cu Asia de Sud-Est și China. De asemenea, regiunea cuprinde statele membre ale UE: Bulgaria, Grecia și România, apoi Turcia țară candidată la UE și partenerii din cadrul „Politicii Europene de Vecinătate”: Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova și Ucraina, precum și Federația Rusă ca partener

⁸ Димитър Димитров, Петко Димитров, „ЧЕРНОЕ МОРЕ- НЕТРАДИЦИОННЫЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ И СЫРЬЕВОЙ ЦЕНТР ЕВРОПЫ”, în *Геология и полезные ископаемые Мирового океана*, număr 2, 2010, pp. 29-30.

⁹ A. Goncharenko, „The Wider Black Sea Area: New Geopolitical Realities, Regional Security structures and Democratic Control: A Ukrainian View”, în *Occasional Paper*, număr 11, 2005, p. 23.

¹⁰ Ronald D. Asmus, „The Black Sea and the frontiers of freedom”, pp. 17-26.

¹¹ Lebriz Yakacikli, „Initiatives de cooperation dans la région de la mer Noire”, în *Fédéralisme Régionalisme*, volum 11, număr 2, an 2011.

strategic.¹² O altă entitate globală cu o valoare geopolitică în regiune sunt Statele Unite ale Americii.

După cum se poate vedea această regiune a devenit o intersecție a intereselor principalilor actori globali, în special axați pe cooperare și concurență în domeniul energiei. Aceștia sunt: Uniunea Europeană, Rusia și Statele Unite ale Americii.

Interesele UE în zona extinsă a Mării Negre

Uniunea Europeană este formată din 28 de state și are aproximativ 508 milioane de locuitori, începând din 2015.¹³ Ținând cont de această întindere, UE este unul dintre principalii consumatori globali de energie, dar nu produce nici jumătate din energia pe care o consumă. Prin urmare, UE este obligată să importe din străinătate aproximativ 54% din necesitățile proprii, procent care pare să crească până la 70% în 2030. Petrolul reprezintă cea mai mare parte a importurilor totale de energie (60%), urmată de gaze (26%) și cărbune (13%), în timp ce resursele regenerabile și energia electrică sunt sub 1%.¹⁴

Geopolitica energiei rămâne un motor al prosperității și securității Uniunii Europene. Astfel, Marea Neagră a devenit un domeniu de oportunități de dezvoltare, dar și un mijloc de asigurare a securității sale energetice.¹⁵ Statele membre aspiră la diversificarea surselor de energie pentru a reduce din efectele potențiale ale unei întreruperii energetice din partea Rusiei. O concurență mai mare prin mai multe conducte va ajuta consumatorii europeni să asigure o gamă mai largă de opțiuni, însă dominația Rusiei pe piață este încă o barieră în calea diversificării. Gazul natural este în centrul eforturilor de diversificare, dar actuala infrastructură a transportului european de gaze este legată de Rusia. UE depinde de această infrastructură până când procesul gazelor naturale lichefiate, terminalele corespunzătoare și navele de transport vor ajunge la un ridicat nivel de dezvoltare.¹⁶

¹² *Official Journal of the European Union*, 11 may 2012, EN C 136 E/82.

¹³ www.europa.eu, accesat la data de 07.IV.2018, ora 17:11.

¹⁴ Sanam S. Haghighi, *Energy Security-The External Legal Relations of the European Union with Major Oil and Gas Supplying Countries*, Oxford, Hart Publishing, 2007, p. 10.

¹⁵ Andrei Josan, „New security dynamics and the rapid-changing regional energy architecture of the Black Sea area”, in *Review of the Air Force Academy*, volum IX, număr 2, 2013, p. 77.

¹⁶ „La sécurité énergétique en Europe: état et perspectives”, în *Politique de sécurité: analyses du CSS*, număr 36, 2008, p. 2.

UE a început acest proces, importând gaz prin conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan. Astfel, Azerbaidjanul poate deveni principalul furnizor de gaze pentru finanțarea și construirea de noi conducte în Europa.¹⁷ Cel mai mare proiect al UE a fost Nabucco, care trebuia să aducă gaze caspice prin Turcia, Austria, Bulgaria, România și Ungaria. Alte două proiecte majore sunt conducta Turcia-Grecia-Italia și conducta Trans-Adriatică care urmează să fie construită de o companie elvețiană și o companie norvegiană.¹⁸

În acest sens, se fac eforturi semnificative pentru construirea unor conducte de gaze din Azerbaidjan sau chiar din Turkmenistan, care să tranziteze Turcia și să furnizeze gaze consumatorilor occidentali. Un bun exemplu este gazoductul Trans-Anatolian, care va rupe monopolul Rusiei asupra exporturilor de gaze către Occident, iar dacă gazul iranian va ajunge vreodată în Europa, acesta va trece prin Marea Neagră. Astfel, atât timp cât Europa se bazează pe gaze naturale pentru energie, Marea Neagră va rămâne un coridor crucial de tranzit energetic.¹⁹

În același timp trebuie menționat faptul că toate aceste conducte de transport energetic, cauzează mari bătăi de cap Uniunii Europene. Zona Mării Negre trebuie securizată din cauza conflictelor înghețate din Transnistria, Georgia și Azerbaidjan-Armenia. Un posibil conflict în zonă poate perturba fluxul de energie spre continentului european. De exemplu, în timpul războiului dintre Georgia și Rusia în 2008, o parte a conductei Baku-Tbilisi-Ceyhan a fost distrusă și a început să funcționeze doar în câteva săptămâni.²⁰

Prin urmare, este evident că Uniunea Europeană percepe regiunea Mării Negre nu doar ca spațiu intersectat de căile energetice care garantează aprovizionarea țărilor europene cu resursele necesare, ci și ca un pod care leagă Europa și regiunea caspică, bogate în hidrocarburi. Legătura dintre Marea Caspică și Marea Neagră dezvoltă noi relații

¹⁷ Matthew J. Bryza, „The policy of the United States toward the Black Sea Region”, în Ronald D. Asmus, *Next Steps in Forging a Euroatlantic Strategy for the Wider Black Sea*, Washington, D. C., The German Marshall Plan Fund of the United States, 2006, pp. 41-42.

¹⁸ „La sécurité énergétique en Europe: état et perspectives”, p. 2.

¹⁹ James R. Holmes, „The Geopolitics of the Black Sea. America has the Caribbean, China has the South China Sea, and Russia has the Black Sea”, în *The Diplomat*, 16 aprilie, 2014.

²⁰ Nataliya Nechayeva-Yuriyчук, „The EU Position toward Frozen Conflicts Influence on Security and Energy Stability in Black Sea”, în *НАУЧНИЙ ТРУДОВЕ НА РУСЬСЬКІЙ УНІВЕРСИТЕТІ*, tom 49, seria 5.2, 2010, p. 54, 56.

internaționale, ceea ce va conduce la formarea unui spațiu geopolitic unificat.²¹

Interesele SUA în zona extinsă a Mării Negre

Conform teoriei realiste, după prăbușirea Uniunii Sovietice în 1989, lumea s-a mutat de la o situație bipolară la o situație unipolară. După 1989, SUA a dominat lumea într-o manieră hegemonică, având interese în regiunea Mării Negre.²² Politica americană față de regiune decurge din politica sa față de Europa după căderea zidului Berlinului: „să promoveze o regiune care este liberă, prosperă, pașnică, sigură și întregă”.²³

Implicarea SUA în regiunea Mării Negre a câștigat un teren semnificativ după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001. Regiunea a început să fie percepută ca fiind ușa din spatele Orientul Mijlociu și din regiunea Africii de Nord.²⁴ În același timp, SUA au încercat să prevină posibilele atacurile teroriste asupra conductelor de petrol și gaze care furnizează energie statelor membre UE și NATO.²⁵

Regiunea Mării Negre rămâne un „*pasaj*” al Occidentului la resursele energetice din Asia Centrală și din Marea Caspică. Corporațiile americane sunt interesate de Marea Caspică, ele obținând în anii 1990 procente substanțiale în proiecte majore din Azerbaidjan și Kazahstan.²⁶ Ca regulă, regiunile fără frontiere clar definite rareori devin punct de interes pentru investițiile străine. Cu toate acestea, granițele maritime ale Mării Caspice constituie o excepție de la această regulă. Această regiune a fost caracterizată de o luptă legală asupra controlului resurselor energetice. În ciuda tensiunilor etno-politice din regiune și a nenumăratelor voci științifice care prevăd că lipsa granițelor maritime ar duce la conflicte, crize și războaie în regiunea caspică, companii conduse de British Petroleum (BP) și Amoco au investit peste 20 de miliarde de dolari în explorarea și extracția hidrocarburilor. Bazându-se pe asistența

²¹ www.fonduri-ue.ro, accesat la data de 03.IV.2018, ora 20:32.

²² Carol Weaver, *EU Neighbourhood, Conflict Zone or Future Security Community? The Politics of the Black Sea Region*, London, Routledge, 2013, pp. 64-65.

²³ Wilson Ross, *US policy in the Black Sea region*, p. 2, www.esiweb.org, accesat la data de 12.IV.2018, ora 12: 45.

²⁴ Ronald D. Asmus, „Developing a New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region”, în Idem, *A New Euro-Atlantic strategy for the Black Sea Region*, p. 20.

²⁵ Șerban Filip Cioculescu, *Regiunea Extinsă a Mării Negre*, București, 2007, pp 10-11.

²⁶ Paul Kubicek, „Energy politics and geopolitical competition in the Caspian Basin”, în *Journal of Eurasian Studies*, volum 4, supliment 2, 2013, pp. 171-178.

americană din spatele scenei, astăzi acestea stau pe locul unuia dintre cele mai bogate depozite de energie din lume.²⁷

În acest sens, Statele Unite sprijină liberalizarea economică, piețele libere și dorește ca țările din regiune să fie integrate în sistemul capitalist global. Economia de piață, regimurile comerciale și de investiții libere, precum și statul de drept care stau la baza pieței libere vor fi elemente esențiale pentru dezvoltarea prosperității în regiunea Mării Negre. Guvernul Statelor Unite încurajează dezvoltarea de noi instanțe, luarea de decizii mai previzibile, simplificarea regimurilor de reglementare și tratamentul echitabil al investitorilor străini și naționali.²⁸

De asemenea, Statele Unite încearcă să-i ajute pe aliații europeni să își consolideze securitatea energetică prin diversificarea aprovizionării cu gaze naturale, precum și a petrolului. Acest obiectiv poate fi realizat prin creșterea concurenței pentru piețele europene prin furnizarea de opțiuni multiple de conducte pentru transportul energetic din regiunea caspică spre Europa.²⁹ În acest sens, SUA au făcut posibilă construcția unor noi conducte. După ce o posibilă conductă prin Iran sau o conductă trans-afgană de gaz au fost respinse,³⁰ SUA a sprijinit conducta petrolieră Baku-Tbilisi-Cayhan și conducta de gaz Baku-Tbilisi-Erzurum.³¹ De asemenea, a continuat să sprijine alte proiecte de conducte, inclusiv conducta Nabucco, considerând că această și alte proiecte vor favoriza concurența, vor contribui la consolidarea aprovizionării cu energie la nivel mondial și vor spori bunăstarea țărilor consumatoare de energie din regiune și din alte părți.³²

Interesul Federației Ruse în regiune

În ceea ce privește puterea energetică, Rusia este cel mai mare producător și exportator de gaze naturale din lume, al doilea exportator de petrol și cel de-al treilea consumator de energie. În 2005, potrivit estimărilor Băncii Mondiale, sectorul petrolului și al gazului a reprezentat

²⁷ Ilya Bourtnan, „No Borders, No Problem: Why the Lack of a Legal Framework in the Caspian Sea is not Affecting Energy Exploration”, în *S&IS Review*, număr 1, an 2006, pp. 109-110.

²⁸ Idris Bal, „US policies towards the Black Sea region”, p. 213.

²⁹ *Ibidem*, p. 214.

³⁰ Paul Kubicek, „Energy politics and geopolitical competition in the Caspian Basin”, pp. 171-178.

³¹ Gareth Winrow, „Geopolitics and Energy Security in the Wider Black Sea Region”, în *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, volum 7, număr 2, 2007, p. 221.

³² Idris Bal, „US policies towards the Black Sea region”, p. 214.

aproximativ 20% din PIB-ul Rusiei. Rusia are cele mai mari rezerve cunoscute de gaze naturale din lume. Celelalte rezerve majore cunoscute de gaze sunt toate în Orientul Mijlociu: Iran (15%); Qatar (14%); Arabia Saudită (4%); EAU (3%). Rusia are a opta cea mai mare rezervă de petrol.

Producția de petrol în Uniunea Sovietică a atins punctul culminant în 1988 la 12,5 milioane de barili pe zi. Această cifră a fost redusă la jumătate după prăbușirea Uniunii Sovietice.³³ După 1990, gazul, și într-o măsură mai mică, exporturile de petrol, au fost resursa cheie pentru supraviețuirea economică a Rusiei post-sovietice.³⁴ Însă, ca cea mai mare succesoare a Uniunii Sovietice, Rusia a fost bine poziționată pentru a juca un rol important în bazinul caspic și regiunea Mării Negre. În ceea ce privește energia, toate fostele state sovietice au rămas legate de vechile structuri sovietice, ceea ce a însemnat, printre altele, dependența de conductele de petrol și gaze și personalul etnic rus care să gestioneze întreprinderile economice.³⁵

Așadar, Rusia are un rol semnificativ în transportul petrolului și gazului caspic către piețele occidentale. Fluxurile energetice și exporturile constituie o dimensiune a politicii externe a Rusiei pentru controlul geopolitic asupra regiunii Mării Negre.³⁶ În această privință, Rusia s-a opus promovării proiectului Baku-Tbilisi-Ceyhan. Această conductă a tăiat din monopolul economic rusesc și a fost un proiect politic menit să stimuleze influența și prestigiul altor puteri în Caucazul de Sud.³⁷ În mod similar, proiectul gazoductului Nabucco care trebuia să transporte gaze din Turcia în Austria, a devenit o divergență între interesele Rusiei și ale UE.³⁸

Chiar dacă construcția conductei de petrol Baku-Tbilisi-Ceyhan a eliminat monopolul rus asupra tranzitului de petrol pe piața mondială, Rusia nu a fost decât „*ușurată*” de afacerea petrolieră din regiunea Mării Caspice. Novorossiysk a rămas principalul terminal petrolier al Rusiei,

³³ *The European Union and Russia. Report with evidence*, European Union Committee, 14th Report of Session 2007-2008, p. 45.

³⁴ Ognian Minchev, *Major Interests and Strategies for the Black Sea Region*, Sofia, Institute for Regional and International Studies, p. 13.

³⁵ Paul Kubicek, „Energy politics and geopolitical competition in the Caspian Basin”, pp. 171-178.

³⁶ Ognian Minchev, *Major Interests and Strategies for the Black Sea Region*, p. 13.

³⁷ Gareth Winrow, „Geopolitics and Energy Security in the Wider Black Sea Region”, p. 222.

³⁸ Nicklas Nilsson, „EU and Russia in the Black Sea Region: Increasingly Competing Interests?”, în *Romanian Journal of European Affairs*, volum 8, număr 2, 2008, p. 29.

atât pentru petrolul rus, cât și pentru cel kazahstan. Apoi, Rusia a reușit să fie de acord cu Bulgaria și Grecia să construiască o conductă de la Burgas la Alexandroupolis și compania anglo-rusă TNK-BP a reușit să utilizeze conducta Odessa-Brody într-un mod invers, pompând petrolul rusesc din conducta Drujba din regiunea Mării Negre. Mai important este faptul că Rusia și-a consolidat substanțial și și-a extins poziția pe piața gazelor naturale. Schimbarea fundamentală avut loc în 2005, când Gazprom a scăzut subvențiile de preț pentru clienții din Comunitatea Statelor Independente și a început să propună prețuri mai convenabile. La fel de de important, Gazprom a insistat asupra înlocuirii plăților în natură pentru tranzitul de gaze cu numerar, profiturile companiei crescând astfel.³⁹

Rusia s-a angajat, de asemenea, în mai multe proiecte menite să concureze cu noua infrastructură de gaze către Europa. Un efort în această privință este gazoductul South Stream, care a fost inițiat în iunie 2007. South Stream a constituit o competiție serioasă pentru Nabucco, iar eforturile Rusiei de a promova conducta au făcut câteva succese în țările partenere Nabucco, precum Bulgaria și Ungaria.⁴⁰

Mai mult, premierul rus Vladimir Putin și prim-ministrul turc Recep Tayyip Erdoğan au ajuns la un acord cu privire la solicitarea Moscovei de a direcționa conducta de gaz South Stream în apele teritoriale ale Turciei. Conducta South Stream fiind un proiect foarte important pentru asigurarea securității energetice a întregii Europe, a deschis calea către noi proiecte energetice la scară largă dintre Rusia și Turcia. De asemenea, acordul le-a permis rușilor să ocolească apele teritoriale ale Ucrainei, oferind Moscovei o alternativă complet independentă la rutele sale de gaze peste hotarele Ucrainei către Europa.⁴¹

Chiar dacă Rusia încearcă să evite transportul de gaze prin Ucraina, în urma celor întâmplate în 2006 și 2009, unii experți din Kiev consideră că nu există încă capacitatea de ocolire a conductei ucrainene.⁴² Țările de

³⁹ Dimitri Trenin, „Russia’s Perspective on the Wider Black Sea Region”, în Daniel Hamilton, Gerhard Mangott, *The Wider Black Sea Region in the twenty-first century: Strategic, Economic and Energy Perspectives*, Washington, D. C., Center of Transatlantic Relations, 2008, p. 114.

⁴⁰ Nicklas Nilsson, „EU and Russia in the Black Sea Region: Increasingly Competing Interests?”, p. 29.

⁴¹ Charles Recknagel, „Putin Wins Turkey’s Approval Of South Stream Route”, în *Radio Free Europe*, 6 august 2009, www.rferl.org, accesat la data de 07.IV.2018, ora 17:26.

⁴² Azad Safarov, Oleksandr Holubov, „Russia-Ukraine gas dispute: Is Europe under threat?”, în *Europe*, www.dw.com, accesat la data de 29.III.2018, ora 12:40.

tranzit precum Ucraina rămân o provocare pentru Gazprom, compania decizând să evite tranzitul pe uscat ori de câte ori este posibil. În acest caz, există exemplul Blue Stream și ideea de Blue Stream 2.

Prin urmare, energia din Marea Neagră rămâne atât o formă de cooperare, dar și de dispută între puteri. Unele dintre aceste proiecte de conducte ajută la construirea unor noi relații între Rusia și țările din sud-estul Europei.⁴³ Iar, dincolo de cea mai largă definiție a zonei extinse a Mării Negre, interesele energetice ale Rusiei în sud și sud-vest se extind până la Algeria (gaz), Libia (gaz și petrol), Egipt (nucleare), Israel (un potențial client al gazului rusesc), Irak (petrol), Iran (nuclear, gaz), Arabia Saudită (gaz). Moscova, probabil, nu are nici un interes în aceste regiuni, să concureze pentru o poziție dominantă împotriva UE în Balcani sau împotriva Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu, dar are în mod clar intenția de a-și face simțită prezența și interesele în ambele locuri.⁴⁴

În concluzie, regiunea Mării Negre nu mai este un actor periferic pentru marile puteri. Ea a dobândit, după terminarea Războiului Rece, un statut aparte din punct de vedere politic, economic și al securității. Acest proces a fost vizibil când țările din Europa de Est au ales calea Uniunii Europene și a NATO. Dar, în regiune încă persistă sentimentul de moștenire istorică venit din partea Rusiei, peste care s-a suprapus un val de influențe euro-atlantice. Astfel, actorii globali având diferite grade de influență, manipulează opțiunile de politică din regiune, efectele fiind vizibile în plan energetic. În acest sens, pe primul loc rămâne Rusia cu interesele sale în spațiul ex-sovietic, apoi UE și statele sale membre (Bulgaria, România) încearcă să integreze zona extinsă a Mării Neagre în sistemul european și nu în ultimul rând Statele Unite, prin eforturile sale încearcă să păstreze securitatea în zonă. Așadar, relațiile complexe dintre Rusia, UE și SUA, influențează evoluția energetică din regiune, iar dacă nu va exista o strategie bine definită în zonă și o consultare multilaterală între cele trei părți, axa Marea Neagră-Marea Caspică va rămâne un teritoriu tensionat, cu repercusiuni în domeniul energetic.

⁴³ Dimitri Trenin, „Russia’s Perspective on the Wider Black Sea Region”, pp. 115-116.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 116.